

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавничарада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРИЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ – заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦІК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДУРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 8

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1906–1916)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2007

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Випущено на замовлення Державного
комітету телебачення і радіомовлення України
за програмою «Українська книга»*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядники Мирон КАПРАЛЬ, Андрій ФЕЛОНЮК

Автори коментарів: О.Вінниченко, Л.Войтович,
М.Капраль, Я.Книш, О.Кулчицький,
С.Панькова, Л.Тимошенко, А.Фелонюк

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5
ISBN 978-966-603-484-0 (т. 8)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2007
- © Коментарі, автори, 2007
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2007

РОЗДІЛ III

АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ ТА
ПЕРЕДМОВИ

ВІД КОМІСІЇ [ПЕРЕДМОВА ДО Т. XXII “ЖЕРЕЛ”]

Незвичайно цінне для пізнання життя і побуту Гетьманщини джерело — Дневник генерального підскарбія Якова Марковича — досі зістається неприступним для дослідників в своїм повнім виді. Одинок рукопись її — автограф Дневника переховується у потомків автора, на селі, неприступна дослідникам*. Одиноке друковане видання, що обіймає цілість Дневника, зроблене Ол[ексієм] Марковичем*, дає тільки розмірно невелику вибірку з нього в виправленій, властиво — переложеній на російське стилістичній формі, а повніше видання пок[ійного] Ол[ександра] Лазаревського* обіймає тільки першу частину Дневника і при тім все-таки з різними пропущеннями. Се привело Археографічну комісію Наукового товариства ім. Шевченка до думки видати сей дневник в цілості, коли з'явилася можливість, за посередництвом і заходом члена комісії проф. Миколи Василенка, дістати згоду на се власників рукописі і перевести се видання*. На пропозицію голови комісії проф. Мих[айла] Грушевського комісія на засіданні 9 червня 1910 р. постановила приступити до сього видання*, упросивши до переведення сього плану д. Василенка. Всю видавничу роботу прийняв на себе член комісії д. Вадим Модзалевський* в Чернігові. Щоб можливо скоро дати дослідникам можливість користання з сеї дорогоцінної пам'ятки, комісія постановила насамперед видати другу частину Дневника, не обняту виданням Лазаревського, а потім передрукувати першу половину*, видану ним, але без усяких уже пропусків і відмін від оригіналу. Таким чином отсей том, що обіймає рр. 1735—1740 і становить немов продовження видання Лазаревського, являється четвертим томом задуманого видавництва. Покажчики будуть додані при кінці.

У Львові, в маю 1913 р.

с. 537 Вони виходитимуть в міру виготовлення — через фінансові труднощі вдалося опублікувати лише кілька томів “Матеріалів до історії української козаччини” в серії “Жерела до історії України-Руси”, окрім I тому (“Жерела”, VIII том), Матеріали до історії української козаччини. — Т. 5: Акти до Хмельниччини 1648–1657 рр. / Зібрав і видав М.Кордуба // Жерела до історії України-Руси. — Т. 12. — Львів, 1911. Не під титулом “Матеріалів” С.Томашівський у 1918 р. опублікував документи із ватиканських архівів, що стосувалися історії козаччини періоду Б.Хмельницького: Ватиканські матеріали до історії України / Зібрав і видав С.Томашівський. — Т. 1: Донесення римських нунцій про Україну 1648–1657 рр. — Вип. 1. Тексти // Жерела до історії України-Руси. — Т. 16. — Львів, 1918. Також у 1994 р. історик Я.Федорук опублікував матеріали, зібрані В.Герасимчуком. Див.: Герасимчук В. Матеріали до історії козаччини XVII віку. Василь Герасимчук: життя і творчість (1880–1944). — Львів, 1994. — С. 3–132.

А.Ф.

Від комісії [Передмова до т. XXII “Жерел”]

Публікується за виданням: Грушевський М. Від комісії // Жерела до історії України-Руси. — Львів, 1913. — Т. XXII. — С. V–VI.

Про “Щоденник Якова Маркевича” після публікації у “Жерелах до історії України-Руси” вийшла невелика розвідка російського дослідника в радянський час: Каганов Й.Я. Я.Маркович и его “Дневник” как материал для истории просветительства на Украине в первой половине XVIII в. // Проблемы русского просвещения в литературе XVIII в. — М.; Ленинград, 1961. — С. 113–126.

с. 538 ...автограф Дневника переховується у потомків автора, на селі, неприступна дослідникам — за відомостями О.Оглоблина, рукопис зберігався у родинному маєтку Марковичів, селі Сварові Чернігівської губернії. Фактично доступ до рукопису мав В.Модзалевський, він і став головним виконавцем видавничого проекту. Оголошено про можливість опрацювання рукопису щоденника В.Модзалевським на засіданні Археографічної комісії НТШ 13 квітня 1911 р. (Капраль М. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. — С. 68).

Одиноке друковане видання... зроблене Ол[ексієм] Марковичем... — Дневные записки малороссийского подскарбия генерального Якова Марковича. — М., 1859. — Ч. 1–2.

...повніше видання пок[іийного] Ол[ександра] Лазаревського... — йдеться про видання: Дневник генерального подскарбия Якова Марковича: 1717–1767 гг. / Под ред. А.Лазаревського. — К., 1893–1897. — Т. 1–3.

...заходом члена комісії проф. Миколи Василенка, дістати згоду на се власників і перевести се видання — М.Василенко відіграв важливу роль в опублікуванні “Щоденника” Я.Марковича. Готуючи рукопис до друку, він вичитував і звіряв коректуру з оригіналом (Капраль М. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. — С. 68).

...комісія на засіданні 9 червня 1910 р. постановила приступити до цього видання... — того дня М.Грушевський виступив зі словами про потребу продовження видання “Щоденника” Я.Марковича (Хроніка НТШ. — Львів, 1910. — Ч. 43. — С. 8).

...Вадим Модзалевський... — Модзалевський Вадим (1882–1920) — історик, архівіст, генеалог, геральдист. У 1902 р. закінчив Миколаївське військово-інженерне училище в Санкт-Петербурзі. У 1907–1911 рр. — вихованець у 1-му Кадетському корпусі, в 1911–1918 рр. — керуючий справами і редактор видань Чернігів-

ської губернської архівної комісії. Завідувач музею українських старожитностей ім. В.В.Тарновського (1911–1912). Із квітня 1918 р. у Києві очолював Архівно-бібліографічний відділ Головного управління в справі мистецтв і національної культури, а за радянської влади — Головне архівне управління та Всеукраїнський головний архів. Фахівець з соціально-економічної історії Гетьманщини другої половини XVII—XVIII ст., генеалогії, геральдики українських козацьких старшинських родів. Автор праць “Малоросійський родословник” (т. 1–4, 1908–1914, т. 5, 1996), “Малоросійський гербовник” (1914 р., у співавторстві) та ін.

...а потім передрукувати першу половину... — М.Грушевський і М.Василенко планували опублікувати четверту, останню частину щоденника Я.Марковича, потім перевидати першу—третю. З цих міркувань вони запропонували В.Модзалевському написати ґрунтовну вступну статтю і скласти покажчики до перевидання, а не четвертої частини, як він планував. У кінцевому результаті, як відомо, опублікована остання частина щоденника, а перевидання через фінансові труднощі не побачило світла денного і відповідно наукова розвідка В.Модзалевського також залишилася невідготовленою. Див. також: Капраль М. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. — С. 68.

А.Ф.

Розділ IV. НЕКРОЛОГИ

Богдан Бучинський. Посмертна згадка

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Богдан Бучинський. Посмертна згадка // ЗНТШ. — Львів, 1907. — Т. LXXVIII. — Кн. II. — С. 176–178. Автограф зберігається у: ЦДІА України у Львові. — Ф. 401, оп. 1, спр. 49, арк. 251–254, 309.

Бучинський Богдан (Юзеф) Мелітонович (народився 27.11.1883 р. у Станіславові, де й помер 15.07.1907 р.) — український історик, дослідник історії церковної унії XV–XVI ст. У 1893–1901 рр. навчався у Станіславівській гімназії. У 1901 р. зарахований на історико-філософське відділення філософського факультету. У 1901–1902 рр. навчався у Празькому університеті, у 1902–1905 рр. — у Львівському.

Бібліографія праць Б.Бучинського: нараховує лише 7 статей, які подані в коментарі.

Література: Бучинський Богдан // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 200; ЦДІА України у Львові. — Ф. 174 (Екзаменаційна комісія для кандидатів на учителів середніх шкіл, м.Львів), оп. 1, сп. 144 (Особова справа Богдана Бучинського), арк. 181.

с. 541 ...коля покійний Мелітон Бучинський — Бучинський Мелітон Осипович (1847–1903) — галицький адвокат, громадський діяч, фольклорист і етнограф. Підтримував дружні стосунки із низкою відомих громадських діячів, зокрема М.Драгомановим. Брав участь у виданні рукописного часопису “Зірка”. Зібрав численні фольклорні матеріали. Див. про нього: Переписка Михайла Драгоманова з Мелітоном Бучинським. 1871–1877 / Зладив М.Павлик // Збірник філологічної секції НТШ. — Львів, 1910. — Т. XIII; *Студинський К.* Зустрічі Ольги Косачевської з Мелітоном Бучинським. — Львів, 1936.

На початку зимового семестру 1901–1902 сталося звісне віче, що потягло за собою седесію студентів-українців з Львівського університету — віче студентів-українців відбулося 19 листопада 1901 р. всупереч забороні ректорату. Основні їх